

Kopsavilkums Eiropas Datu aizsardzības uzraudzītāja atzinumam par personiskās informācijas pārvaldības sistēmām

(Pilns šā atzinuma teksts angļu, franču un vācu valodā ir pieejams EDAU tīmekļa vietnē www.edps.europa.eu)

(2016/C 463/10)

Šajā atzinumā tiek pētīta tehnoloģiju un ekosistēmu koncepcija, kuras mērķis ir nodrošināt atsevišķām personām iespēju kontrolēt savu personas datu apmaiņu ("personiskās informācijas pārvaldības sistēmas" jeb īsāk PIPS).

Mūsu mērķis ir izveidot jaunu realitāti, kurā personas pārvalda un kontrolē savu tiešsaistes identitāti. Mūsu mērķis ir pārveidot pašreizējo sistēmu, kurā galvenā uzmanība pievērsta pakalpojumu sniedzējam, uz sistēmu, kuras centrā ir cilvēks un kurā personas ir aizsargātas pret datu nelikumīgu apstrādi un uzmācīgas izsekošanas un profilēšanas metodēm, kas paredzētas datu aizsardzības galveno principu apiešanai.

Šī jaunā realitāte tiks veicināta, izmantojot modernizēto ES tiesisko regulējumu un visu attiecīgo uzraudzības un regulatīvo iestāžu iespējas kopīgi nodrošināt tās īstenošanu.

Ar nesen pieņemto Vispārīgo datu aizsardzības regulu (VDAR) nostiprina un modernizē tiesisko regulējumu, lai saglabātu tā iedarbīgumu lielo datu laikmetā, palielinot personu uzticēšanos un pārliecību tiešsaistes vidē un digitālajā vienotajā tirgū. Jaunie noteikumi, tostarp tie, kas attiecas uz lielāku pārredzamību, efektīvām tiesībām uz piekļuvi un datu pārnesamību, ir paredzēti, lai lietotāji varētu iegūt lielāku kontroli pār saviem datiem, kā arī tie var palīdzēt veicināt efektīvākus personas datu tirgus gan patērētāju, gan uzņēmēju interesēs.

Nesen mēs sniedzām atzinumu par pamattiesību efektīvu īstenošanu lielo datu laikmetā. Tajā uzsvērti pašreizējie tirgus apstākļi un uzņēmējdarbības prakse, kas rada šķēršļus personu tiesību efektīvai īstenošanai personas datu un citu pamattiesību aizsardzības jomā, un izteikts aicinājums veicināt konkurences, patērētāju aizsardzības un datu aizsardzības tiesību aktu saskaņotu un konsekventu izpildi. Ceram, ka šī pastiprinātā izpilde radīs tirgus apstākļus, kuros var attīstīties privātumam labvēlīgi pakalpojumi. Minētajā atzinumā norādītās pieejas mērķis ir stiprināt pamattiesības mūsu digitālajā pasaulē, vienlaikus sniedzot uzņēmumiem jaunas iespējas izstrādāt inovatīvus pakalpojumus, kuros tiek izmantoti personas dati un kuru pamatā ir savstarpēja uzticēšanās. PIPS sola piedāvāt ne tikai jaunu tehnisko arhitektūru un organizāciju datu pārvaldībai, bet arī uzticamu struktūru, kas rezultātā nodrošinās alternatīvus uzņēmējdarbības modeļus personas datu vākšanai un apstrādei lielo datu laikmetā, tādējādi vairāk ievērojot Eiropas datu aizsardzības tiesību aktus.

Šajā atzinumā ir īsumā raksturots, kas ir PIPS, kādas problēmas ar tām ir paredzēts atrisināt un kādā veidā. Pēc tam analizēts, kā tās var palīdzēt nodrošināt labāku personas datu aizsardzību un ar kādām problēmām tās saskaras. Visbeidzot ir norādīti turpmākie virzieni, pamatojoties uz PIPS piedāvātajām iespējām. Lai ieviestu jaunus datu aizsardzības uzņēmējdarbības modeļus, pakalpojumu sniedzējiem, kas tos piedāvā, var būt nepieciešami papildu stimuli. Proti, būtu jāizpēta, kuras politikas iniciatīvas varētu motivēt datu pārzinātus piekrist šādam datu nodrošināšanas veidam. Turklāt valsts dienestu iniciatīva par datu avotu atzīt PIPS, nevis tiešu datu vākšanu varētu nodrošināt vajadzīgo atbalstu PIPS pieņemšanai.

Jauno PIPS redzējumu, kura mērķis ir dot iespēju personām un patērētājiem kontrolēt savus personas datus, ir vērts apsvērt, atbalstīt un turpmāk izpētīt, lai ieguldītu ilgtspējīgā un ētiskā lielo datu izmantošanā un nesen pieņemtās VDAR principu efektīvā īstenošanā.

I. PIPS: DATU APMAIŅA, IEGUVUMU APMAIŅA?

1. Pašreizējie personas datu apstrādes nosacījumi bieži ir netaisnīgi pret personām, kuru dati tiek apstrādāti. Juridiskie nosacījumi un tehniskie līdzekļi apgrūtina personu tiesību īstenošanu un ļauj datu pārzināt ierobežot savu atbildību. Datu brokeriem, reklāmas tīkliem, sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējiem un citiem korporatīvajiem dalībniekiem ir arvien pilnīgākas datnes par personām, kas piedalās mūsdienu digitālajā sabiedrībā, un personas zaudē kontroli pār digitālajiem pēdām, ko tās atstāj aiz sevis. Šie dalībnieki mērķtiecīgi vēršas pie personām, profilē un novērtē to datus – bieži ārpus viņu kontroles vai pat apzināšanās –, tāpēc personas var justies bezpalīdzīgas un tām

nepieciešama iespēja kontrolēt savu identitāti. Pat tad, ja formāli ir ticis sniegts kāds “paziņojums” un iespēja “piekrist” vispārīgiem noteikumiem un nosacījumiem, personas bieži vien nonāk sistēmā, kas izveidota, lai gūtu maksimālu finansiālu atdevi no personas datiem, un kas neatstāj nekādas reālas izvēles vai kontroles iespējas.

2. Eiropas Komisijas paziņojumā par lielajiem datiem⁽¹⁾ izklāstīts kopējas rīcības plāns personas datu un patērētāju aizsardzība. Tajā īpaši mudināts izmantot personas datu telpas kā lietotājam paredzētas vietas, kurās viņš var droši un neapdraudēti glabāt savus personas datus un, iespējams, ļaut citiem piekļūt tiem. Mēs piekrītam viedoklim, ka būtu jāveicina inovatīvi digitālie rīki un uzņēmējdarbības modeļi, kuru pamatā ir pilnvērtīgu iespēju nodrošināšana personām. Tas varētu ļaut personām gūt labumu no šādas datu apmaiņas, t. i., piedalīties savas personiskās informācijas izmantošanā un izplatīšanā.
3. Atzinumā “Kā risināt ar lielajiem datiem saistītās problēmas”⁽²⁾ mēs apgalvojām, ka juridiskais pienākums saņemt faktisku piekrišanu būtu jāpapildina ar reālu un praktisku kontroli pār personisko informāciju. Mēs apgalvojām, ka piekļuves tiesību nodrošināšana var kļūt par patērētājiem sniegto pakalpojumu iezīmi, nevis administratīvo slogu un ka organizācijām, kuru darbības pamatā ir “lielo datu” izmantošana, vajadzētu būt gatavām personas datu apstrādes rezultātā iegūto bagātību dalīt ar personām, kuru datus tās apstrādā. Šajā kontekstā mēs norādījām, ka personas datu krātuves varētu palīdzēt risināt dažas problēmas, kas saistītas ar personas kontroles zaudēšanu pār personas datiem. Ar nesen pieņemto Vispārīgo datu aizsardzības regulu (VDAR)⁽³⁾ ir nostiprinātas juridiskās prasības attiecībā uz piekrišanu⁽⁴⁾ un ieviesti efektīvi, mūsdienīgi principi, kas paredz integrētu datu aizsardzību un datu aizsardzību pēc noklusējuma⁽⁵⁾, kā arī jaunas tiesības uz datu pārnesamību⁽⁶⁾. Lai jaunais datu aizsardzības regulējums sasniegtu tajā izvirzīto mērķi, mums ir nepieciešami praktiski rīki, kas nodrošinātu, ka personas var īstenot savas tiesības piemērotā un lietotājam ērtā veidā.
4. Šajā atzinumā pētītas jaunas tehnoloģijas un ekosistēmas, kuru mērķis ir dot iespēju personām kontrolēt savu personas datu vākšanu un apmaiņu. Mēs šo koncepciju saucam par “personiskās informācijas pārvaldības sistēmu” (PIPS)⁽⁷⁾. PIPS koncepcija piedāvā jaunu pieeju, saskaņā ar kuru personas ir savas personiskās informācijas turētājas. Tā var radīt paradigmas maiņu personas datu pārvaldībā un apstrādē ar sociālām un ekonomiskām sekām. Savukārt tiešsaistes pakalpojumu pašreizējo stāvokli raksturo neliels skaits pakalpojumu sniedzēju, kas dominē tirgū un gūst finansiālu labumu no lietotāju personas datiem apmaiņā pret “bezmaksas” pakalpojumiem. Šīm attiecībām bieži vien ir raksturīgas nevienlīdzīgas ietekmes iespējas, jo klientam ir atstāta pieeja “pieņemt vai dodies prom”, un informācijas asimetrija starp pakalpojumu sniedzējiem un lietotājiem, proti, personām ir nodrošināta neliela vai pilnīgi nekāda pārredzamība par to, kas notiek ar viņu personas datiem.
5. PIPS koncepcijas pamatideja ir pārveidot pašreizējo sistēmu, kurā galvenā uzmanība pievērsta pakalpojumu sniedzējam, uz sistēmu, kurā galvenā uzmanība veltīta personas iespējām pārvaldīt un kontrolēt savu tiešsaistes identitāti⁽⁸⁾. Principā personām būtu jābūt iespējai izlemt, vai sniegt savu personisko informāciju, kam to sniegt, kādiem nolūkiem, cik ilgi, kā arī izsekot to un izlemt paņemt atpakaļ, kad to vēlas. Ir vērts izpētīt, kā PIPS varētu palīdzēt risināt dažas no problēmām, kuras saistītas ar personu kontroles zaudēšanu pār personas datiem, kas tiek uzskatīta par vienu no galvenajām problēmām lielo datu jomā⁽⁹⁾.

⁽¹⁾ Paziņojums COM(2014)442 “Ceļā uz plaukstošu ekonomiku, kura balstīta uz datiem”: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/communication-data-driven-economy>.

⁽²⁾ EDAU Atzinums Nr. 7/2015: https://secure.edps.europa.eu/EDPSWEB/webdav/site/mySite/shared/Documents/Consultation/Opinions/2015/15-11-19_Big_Data_EN.pdf. Konkrētāk, skatīt 3. iedaļu.

⁽³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula); (OV L 119, 4.5.2016., 1. lpp.).

⁽⁴⁾ Cita starpā skatīt VDAR 6. panta 1. punkta a) apakšpunktu, 7. un 8. pantu un 42. un 43. apsvērumu.

⁽⁵⁾ VDAR 25. pants.

⁽⁶⁾ VDAR 20. pants.

⁽⁷⁾ Saistītās koncepcijas ir “personas datu krātuves”, “personas datu telpas” vai “personas datu glabātavas”. Šajā atzinumā mēs izmantosim terminu “PIPS”, jo tas, šķiet, vislabāk vispārīgi un viegli saprotami raksturo koncepciju. Šajā atzinumā izmantotais saīsinājums “PIPS” var attiekties vai nu uz vienskaitļa, vai daudzskaitļa formu – proti, uz personiskās informācijas pārvaldības sistēmu vai personiskās informācijas pārvaldības sistēmām.

⁽⁸⁾ Skatīt VDAR 7. apsvērumu: “Fiziskām personām būtu jāspēj kontrolēt savus personas datus.” Skatīt arī, piemēram, *Doc Searls, The Intention Economy: When Customers Take Charge* (Bostona: Harvard Business Review Press, 2012. gads).

⁽⁹⁾ Skatīt, piem., Ira S. Rubinstein, *Big Data: The End of Privacy or a New Beginning?* *International Data Privacy Law*, 2013. gads, 3. sējums, Nr. 2.

6. Šīs pieejas mērķis ir stiprināt pamattiesības mūsu digitālajā pasaulē, vienlaikus sniedzot uzņēmumiem jaunas iespējas izstrādāt inovatīvus pakalpojumus, kuros tiek izmantoti personas dati un kuru pamatā ir savstarpēja uzticēšanās. Ar PIPS paredzēts nodrošināt jaunu tehnisko arhitektūru un organizāciju tādi datu pārvaldībai, kas veicina uzticēšanos. Ar tām plāno nodrošināt alternatīvus uzņēmējdarbības modeļus personas datu vākšanai un apstrādei lielo datu laikmetā, tādējādi vairāk ievērojot Eiropas datu aizsardzības tiesību aktus.
7. Šajā atzinumā ir īsumā raksturots, kas ir PIPS, kādas problēmas ar tām ir paredzēts atrisināt un kādā veidā ⁽¹⁾. Tiek analizēts, kā tās var palīdzēt nodrošināt personas datu labāku aizsardzību un ar kādām problēmām tās saskaras. Visbeidzot ir norādīti turpmākie virzieni, pamatojoties uz PIPS piedāvātajām iespējām.

IV. SECINĀJUMI UN TURPMĀKIE PASĀKUMI

4.1. Ceļā uz pilnīgu VDAR piemērošanu – iespējas

54. Kā norādīts iepriekš, ES likumdevējs nesen pieņēma datu aizsardzības reformu paketi, kas nostiprina un modernizē tiesisko regulējumu, lai saglabātu tā iedarbīgumu lielo datu laikmetā.
55. Jaunajai VDAR, tostarp noteikumiem attiecībā uz lielāku pārredzamību, efektīvām tiesībām uz piekļuvi un datu pārsesamību, būtu jāpalīdz lietotājiem iegūt lielāku kontroli pār saviem datiem, kā arī tā var palīdzēt veicināt efektīvākus personas datu tirgus gan patērētāju, gan uzņēmēju interesēs.
56. VDAR paredzētie rīcības kodeksi un sertifikācijas shēmas ir īpaši instrumenti, kas nodrošina to tehnoloģiju un produktu atpazīstamību un nozīmi, kurus – tāpat kā PIPS – var izmantot, lai efektīvāk īstenotu datu aizsardzības tiesību aktus praktiski.
57. Tomēr PIPS saskaras ar būtiskām grūtībām iekļūt tirgū, kur dominē tiešsaistes pakalpojumi, kuru pamatā ir uzņēmējdarbības modeļi un tehniskās arhitektūras, kas neļauj personām kontrolēt savus datus, kā izskaidrots 3.9. iedaļā. Lai izveidotu situāciju, kurā personām ir reāla iespēja sniegt pakalpojumu sniedzējam piekļuvi dažiem datiem savās PIPS, nevis sniegt datus tieši pakalpojuma sniedzējam, būs jānodrošina papildu stimuli pakalpojumu sniedzējiem. Komisija var izmantot savas paziņotās iniciatīvas par datu plūsmām un datu īpašumtiesībām ⁽²⁾, lai izpētītu, kuras papildu politikas iniciatīvas varētu motivēt datu pārziņus piekrist šādi datu nodrošināšanai. Turklāt valsts e-pārvaldes dienestu iniciatīva par datu avotu atzīt PIPS, nevis tiešu datu vākšanu varētu nodrošināt vajadzīgo atbalstu PIPS pieņemšanai.
58. Šo analīzi varētu papildināt ar pasākumiem, kuri nodrošinātu tehnisko, sociālo un ekonomisko pamatu, tostarp ieguldījumus standartizācijā, ekonomiskos stimulus un pētniecības un izmēģinājuma projektu veicināšanu.
59. Šī mainītā nostāja vispirms būtu jāizmēģina un jāveicina un jāspēj to realizēt Eiropas Savienības un dalībvalstu valsts pārvaldes iestādēs un to līdzfinansētajos projektos.

4.2. Atbalsta sniegšana PIPS un tehnoloģiskais ieguldījums virzībā uz efektīvu datu aizsardzību

60. Labs regulējums ir ļoti svarīgs, tomēr ar to vien nepietiek. Kā norādījām atzinumā “Kā risināt ar lielajiem datiem saistītās problēmas” ⁽³⁾, uzņēmumiem un citām organizācijām, kas iegulda lielas pūles personas datu inovatīvu lietojumu meklējumos, tikpat inovatīvi būtu jācenšas ievērot datu aizsardzības principus.

⁽¹⁾ Skatīt, piemēram, ziņojumu par personas datu krātuvēm, kuru Eiropas Komisijai sagatavojusi Kembridžas Universitāte: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/study-personal-data-stores-conducted-cambridge-university-judge-business-school>.

⁽²⁾ Paziņojums: “Eiropas rūpniecības digitalizācija. Digitālā vienotā tirgus priekšrocību izmantošana pilnā apmērā” http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-1409_en.htm.

⁽³⁾ Iepriekš minētais EDAU Atzinums Nr. 7/2015.

61. Būtisks ir tehnoloģiskais ieguldījums PIPS modelī. PIPS var izmantot, lai izmēģinātu integrētas datu aizsardzības pieejas un tehnoloģijas, kas to atbalsta. Attiecīgās izpētes tēmas, kurām nepieciešams atbilstošs atbalsts un ieguldījumi, ietver sadarbspējīgu un privātumam labvēlīgu identitātes pārvaldību, atļauju piešķiršanas mehānismus, datu savstarpēju izmantojamību, datu drošību, mehānismus tādu "līgumu" automatiskai izpildei, kas noslēgti starp personām un citām pusēm. Papildus jāizmanto arī kriptogrāfijas un šifrēšanas iespējas un jāveicina datošanas jaudas viegla pieejamība. Lai nezaudētu pašreizējās iespējas, šajā sākotnējā posmā ir nepieciešams politikas veidotāju, piemēram, Komisijas, stingrs atbalsts pamatpētījumiem un lietišķiem pētījumiem šo tehnoloģiju jomās.
62. Lai PIPS jomā veicinātu pētniecību un izstrādi un ieviešanu tirgū, mēs iesakām Komisijai plānot iespējamās sinerģijas ar citām digitālā vienotā tirgus stratēģijas jomām, piemēram, mākoņdatošanu un lietisko internetu. Tādējādi varētu veikt izmēģinājuma projektus, lai izstrādātu un pārbaudītu mākoņpakalpojumu un lietiskā interneta mijiedarbību ar PIPS.

4.3. Kā EDAU šīs debates veicinās

63. EDAU mērķis ir veicināt privātā un publiskā sektora centienus virzībā uz iepriekš minēto. Mēs turpināsim veicināt diskusijas, tostarp organizēt pasākumus/darbseminārus, piemēram, ar mērķi noteikt, sekmēt un veicināt paraugpraksi, lai palielinātu pārredzamību un lietotāju kontroli un izpētītu PIPS piedāvātās iespējas. Mēs arī turpināsim palīdzēt Interneta privātuma inženierijas tīklam (IPEN) darboties kā starpnozaru zināšanu centram inženieriem un privātuma ekspertiem. Šajā saistībā mēs turpināsim nodrošināt PIPS izstrādātājiem un veicinātājiem platformu, kas sniegs iespēju informācijas apmaiņai ar speciālistiem citu tehnoloģiju jomā un datu aizsardzībā.

Marrākešā, 2016. gada 20. oktobrī

Eiropas Datu aizsardzības uzraudzītājs

Giovanni BUTTARELLI
